

ÖZGÜN ARAŞTIRMA

ŞİZOFRENİ HASTALIĞI OLAN BİREYLERİN İŞE YERLEŞTİRME İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ VE BEKLENTİLERİ: NİTELİKSEL BİR ÇALIŞMA

THE VIEWS AND EXPECTATIONS RELATED TO WORK PLACEMENT OF PEOPLE WITH SCHIZOPHRENIA: A QUALITATIVE STUDY

¹*Yüksel Can Öz, ²Gül Ünsal Barlas

ÖZET

Amaç: Çalışmada, şizofrenili bireylerin işe yerleştirilmesi ve yerleştirildikleri işe devam edebilmelerine ilişkin sorunları tanımlamak ve işe girmelerinin yararlarını saptamak amaçlandı. Bu sorunları saptamak üzere şizofrenili bireylerin görüş, beklenti ve deneyimlerine başvuruldu.

Yöntem: Her bireyden farklı ve ayrıntılı bilgiye ulaşmak ve soruna yönelik bireysel bakış açısını kavrayabilmek amacıyla niteliksel yöntemlerden "derinlemesine görüşme tekniği" kullanıldı. Araştırmanın evrenini Kocaeli ilinde İzmit Bizim Bahçe Şizofreni Yakınları Dayanışma Derneğine üye olan 25 şizofrenili birey oluşturdu.

Bulgular: Nitel verilerin değerlendirilmesi sonucunda şizofrenili bireylerin yaşadıkları sorunları ve önerilerini içeren 5 ana tema belirlendi. Bunlar; Tema 1. Bir İşte Çalışmaya Verilen Anlam, Tema 2. İşe Girme Önündeki Engeller, Tema 3. Çalışanların Deneyimleri Tema 4. Çalışmayı Bırakınca Yaşanılan Duygular, Tema 5. İşe Yerleştirmeyi Arttırmak İçin Öneriler

Sonuç: Şizofrenili bireyler, bir işte çalışmanın sosyalleşmeleri için fırsat olacağı ve özgüvenlerini arttıracaklarını ifade ettiler. Şizofrenili bireylerin işe yerleştirmelerini sağlayabilmek için sağlık ekibi üyelerinin gözetimi ve denetimi altında iş imkanları sağlanmasının önemi, önyargıları kaldırabilmek için hastalıkla ilgili bilgilendirme toplantıları yapılması ve medyada çıkan olumsuz haberlerin takip edilerek düzeltilmesi belirlendi.

Anahtar sözcükler: Şizofreni, istihdam, engeller, önyargılar

ABSTRACT

Aim: This study is aimed to determine some problems related to work placement of people with schizophrenia and their maintaining this work; obstacles for having work and benefits of having work. For determining these problems, the views, expectations and experiments of people with schizophrenia were asked.

Method: In the study, in depth-interview technique was used in order to determine the problems lived by people with schizophrenia when they have not a job and the factors that inhibit to get a job in them. The patients with schizophrenia member of 'İzmit Our Garden Relatives of Schizophrenia Cooperation Association' with 25 people with schizophrenia constituted of the universe.

Results: After the evaluation of qualitative data; 5 main contents included in the problems and suggestions of patients were determined. Theme 1. Meaning attributed to Work, Theme 2. Obstacles to Employment, Theme 3. Experiences of Employees, Theme 4. Emotions experienced when leaving work, Theme 5. Recommendations to Increase Job Placements.

Conclusions: People with schizophrenia supporting the by giving them a job could be an opportunity for their socialization and also it could increase their self-confidence. The importance of ensuring job opportunities under the supervision and supervision of the members of the health team in order to ensure the placement of the schizophrenic individuals, it was decided to organize informative meetings about the disease and follow up the negative news in the media in order to remove prejudices.

Key words: Schizophrenia, employment, obstacles, bias

Giriş

Şizofreni, hastada yetiyetimine neden olan, sosyal işlevselliği ve yaşam kalitesini etkileyen, hasta yakınlarını ve toplumu olumsuz etkileyen en önemli ruh sağlığı problemlerinden birisidir¹. Şizofreni tedavisinde modern bakış açısı düzelmeyi, sadece belirti şiddetlerinin azalması olarak değil bağımsız yaşama becerileri kazanma, sosyal işlevsellik, istihdam, eğitim, kişilerarası ilişkiler gibi alanlarda düzelmeye olmasının iyileşmenin temel unsurları olduğunu vurgulamıştır². Şizofreni kronik olmasına rağmen, bugün yönetilebilir bir durumdur. Tedavi ve bakımdaki gelişmeler, antipsikotik ilaç kullanımı, psikososyal girişimler, rehabilitasyon hizmetleri, aile ve toplumun desteği şizofrenili bireylerin uzun dönem iyilik halinin olmasını sağlamakta, toplumda etkin olmaları ve yaşamlarını üretken yaşayabilmelerini belirleyebilmektedir³. Ruhsal hastalığı olan bireylerdeki en önemli sorunlardan birisi de işsizlik ve bir işe yaramama duygusudur. İşsizlik, durağanlık, bir işe yaramama, verimli olamama ve yaşamın hareketliliğinden kopma gibi olumsuzlukları önlemenin tek yolu ise

bireylere iş imkanı sağlanmasıdır. Ruhsal hastalığı olan bireylerin işle ilgili bir meslekleri olamamış, hastalıktan dolayı işini kaybetmiş ya da malulen emekli olmuşlardır⁴. Bir işe sahip olmanın, şizofrenili bireylere birçok yarar sağladığı, yalnızca mali kazanç değil aynı zamanda genel sağlığın, ruh sağlığının ve iyilik halinin ilerletilmesinde bir dengeleme ve normalleşme etkisi olduğu vurgulanmaktadır⁵. Liberman (2011)'de mesleki iyileştirimin, şizofrenili bireylerin iyileşmesinde son derece önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Pozisyona ya da alınan maaşa bakılmaksızın anlamlı bir işte çalışmanın kişiye "çalışan" kimliğini kazandırarak, bu bireylerin toplumda yeti yitimi olmayan vatandaşlar arasına katılmalarını sağladığını ve çalışma yaşamının kişinin yaşam kalitesini artırabilecek olan parayı, toplumsallaşma ve arkadaşlık kurma fırsatlarını, öz saygıyı ve öz yeterliliği beraberinde getirerek depresyon ve moral bozukluğunun yerine planlı ve programlı rutinler ile geleceğe yönelik olumlu beklentileri, kişinin yaşamına kazandırdığını bildirmektedir⁶.

¹Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü
Psikiyatri Hemşireliği AD
Kocaeli, Türkiye

²Marmara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü
Psikiyatri Hemşireliği AD
İstanbul, Türkiye

Geliş:
15.09.2017

Kabul:
20.09.2017

Sorumlu yazar

Yüksel Can Öz

*Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü
Psikiyatri Hemşireliği AD
Kocaeli, Türkiye

e- posta:
yuksecanoz.06@gmail.com

Günümüzde “şizofrenili bireylerin ekonomik ve sosyal yaşama katılmalarını sağlamak”, dünya genelinde ulaşılmak istenen ortak hedef haline gelmiştir. Bu katılımın sağlanmasında şizofrenili bireylerin işe yerleştirilmesi kilit bir önem taşımaktadır⁷. Ancak, bu bireyleri işe yerleştirme sorunları çözümlenmiş değildir. Bu çalışma ile şizofrenili bireylerin işe girme engellerini belirlemek, engelleri azaltmak için yapılabileceklerle ilgili olarak şizofrenili bireylerin görüşlerini almak ve işe yerleştirmenin önemine dikkat çekmek amaçlandı.

Yöntem

Araştırmanın Tipi

Araştırmada, şizofrenili bireylerin bir iş sahibi olamamaları nedeniyle yaşadıkları sorunları ve işe girmelerini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla duygu, düşünce ve deneyimlerini daha iyi değerlendirmek, her bireyden farklı ve ayrıntılı bilgiye ulaşmak ve soruna yönelik bireysel bakış açısını kavrayabilmek amacıyla niteliksel yöntemlerden “derinlemesine görüşme tekniği” kullanıldı.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Kocaeli ilinde İzmit Bizim Bahçe Şizofreni Yakınları Dayanışma Derneğine üye olan, son bir yıl içerisinde yatarak tedavi almamış, düzenli ilaç kullanan ve remisyona girmiş olan şizofrenili bireyler oluşturdu. Katılımcı sayısı veri doygunluğuna göre belirlenmiş olup, toplam 25 şizofrenili bireyden gönüllülük esasına göre veri toplandı. Görüşme yapılan katılımcıların gerçek isimleri kullanılmadı bunun yerine her katılımcıya bir numara atandı, verilerin analizi sırasında katılımcıları temsil eden bu numaralar kullanıldı.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın etik izni Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurul Başkanlığı’ndan (Protokol No: 30), uygulama izni Kocaeli ilinde İzmit Bizim Bahçe Şizofreni Yakınları Dayanışma Derneği’nden alındı. Araştırmaya katılan şizofrenili bireylere araştırmanın amacı ve veri toplama yöntemi, elde edilen bilgilerin hiçbir şekilde isim belirtilmeden araştırmada kullanılacağı, dijital ses kayıtlarının araştırmacılar dışında kimseyle paylaşılmayacağı açıklanarak sözel ve yazılı onam alındı.

Nitel Verilerin Toplanması

Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi formu ile birlikte, şizofrenili bireylerin deneyimlerini ve beklentilerini anlamaya yönelik bireysel derinlemesine görüşmeler için Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanıldı.

Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara çalışma ile ilgili bilgi verilmiş ve görüşmede ses kayıt cihazı kullanılacağı söylenerek sözlü ve yazılı onay alındıktan sonra görüşmelere geçildi. Görüşmeler, yarı yapılandırılmış form ile “bireysel derinlemesine görüşme tekniği” kullanılarak yüz yüze yapıldı, görüşmelerin süresi en az 30, en fazla 50 dakika sürdü.

Şizofrenili bireyler için oluşturulan görüşme formunda yer alan ana sorular;

- Bir işte çalışmaya yönelik görüşler,
- İşe girmekteki engellere ilişkin düşünceler,
- Çalışma deneyimlerine yönelik görüşler,
- İşe yerleştirmeyi artırmak için yapılabilecek girişimlere yönelik görüşler şeklinde belirlendi.

Nitel Verilerin Değerlendirilmesi

Niteliksel Fenomenoloji araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde, verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası vardır. Olgunun kavramlar ve temalar çerçevesinde tanımlanarak ve doğrudan alıntılar yoluyla yazılarak betimsel bir anlatım ile sunulur. Bunun yanında ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanır ve yorumlanır⁸.

Görüşmeler bittikten sonra ses kayıtlarının ham dökümleri bilgisayara aktarıldı ve ses kayıtları dinlenip, ham veriler Microsoft Word belgesi haline getirildi. Ses kayıtları tekrar dinlenerek, yazılı belgeler tekrar kontrol edildi. Yapılan bütün görüşmeler aynı şekilde incelendikten sonra, veriler listelendi ve anlamca bir araya getirilerek temalar oluşturuldu. Tüm bu süreçler iki alan uzmanıyla işbirliği sağlanarak gerçekleştirildi ve son haline getirildi. Araştırmanın raporunda şizofrenili bireylerin görüş ve deneyimlerini en iyi vurgulayan ve tanımlayan ifadelerden doğrudan alıntılar yapıldı.

Bulgular

Şizofrenili Bireylerle İlgili Nitel Bulgular

Şizofrenili bireylerle (n=25) görüşmeler sonrasında belirlenen bulgular, belirlenen temalar çerçevesinde tartışıldı ve görüşme metinlerinden yapılan alıntılar ile desteklendi. Bu anlamda çalışmanın nitel verileri, sorunu yaşayan bireylerden alındığı için çözüm yollarında fikir verebilir.

Tema 1: Bir İşte Çalışmaya Verilen Anlam

Şizofrenili bireylerle yapılan birebir görüşmelerde, hemen bütün şizofrenili bireylerin çalışmak istediği saptandı. Bireyler, bir işte çalışmakla ilgili verdikleri ifadelerde; kişisel olarak çalışmanın kendilerine kazandıracığı yararları belirttiler. Çalışmanın maddi kazanç oluşturacağı ve bunun sadece para kazanmak olmadığını, aynı zamanda kendine güvenmek, özgürlük ve bağımsızlıklarını arttırdığını, kendi yaşamları üzerinde daha fazla kontrol sağlayabileceklerini, bir işte çalışmakla, iş hayatında yetki ve sorumluluk olarak topluluk arasında olabileceklerini ve bununla birlikte özgüvenlerinin artacağını belirttiler.

“Özgüven”

“Çalışmak isterim. En azından canım sıkılmaz diyorum. Birde en azından maaşım olur. Kendimize güvenimiz gelir. İşte çalışmak, kariyerin oluyor yani en azından çevrendekilere çalışıyorum dersin. Toplumdaki saygınlığım

artar. *Maaşım olur düzenli bir gelirim olur.*" (4 nolu Şizofrenili Birey, 38 yaş, Erkek, Ortaöğretim)

"Özgür olmak"

"Çalışmak İsterim. Hem maddi olarak hem de boş zamanımı değerlendirmek olarak kendimi daha iyi hissetmek olarak maddi olarak bir maaşı olması için ondan sonra hem de evde durmaktansa çalışmayı tercih ederim. Günlük hayatım belirli maaşım olunca kendimi daha özgür hissedeceğim böyle eve bağlı olmaktan çıkacağım. Kendimi daha iyi hissedeceğim. Çalışmakla bilmiyorum yani belirli zaman saatlerde çalışıyorsun gidip geliyorsun yani çalıştığım zaman kendimi daha iyi hissedirim." (18 nolu Şizofrenili Birey, 54 yaş, Erkek, Ortaöğretim)

Tema 2: İşe Girme Önündeki Engeller

Yapılan görüşmelerde şizofrenili bireyler; işe girmeyi engelleyen en önemli nedenin toplumun olumsuz tutum ve inançlarla, önyargılarla yaklaşımları ve damgalamalarından kaynaklandığını ifade ettiler. Şizofreni hastalığına sahip oldukları için işe alınmadıklarını, toplumun kendilerini akıl hastası, saldırgan ve deli olarak damgaladıkları için tehlikeli, ne yapacağı belli olmayan kişiler olarak gördükleri için uğraşmak istemediklerini ifadelerinde belirttiler.

"Damgalama"

"Özel sektörde iş bulmak zor. Karşı tarafın özel sektördeki insanların bilinçsiz olmasından. Başka bir nedeni yok. Hastalık hakkında önyargıları var toplumun, işverenin de önyargıları var." (23 nolu Şizofrenili Birey, 43 yaş, Erkek, Ortaöğretim)

"Ruhsal hastalığa sahip olmak"

"İşe girememekteki engeller; kendi rahatsızlığımızdan dolayı olduğunu düşünüyorum şizofren olduğumdan. Diyor ki şizofren çalışamaz. Böyle düşünüyorum yani. Bize karşı çalışamaz diye bir önyargıları var. Onların işe alması için yani hasta olmamak gerekiyor. Hasta olduğumuz için ya alacağız belki çalışamaz, sıkıntı verirler gibi düşünüyorlar." (2 nolu Şizofrenili Birey, 35 yaş, Erkek, İlköğretim)

"Şiddete eğilimli olarak görülme"

"İş bulmak zor şizofreni hastaları için. Bize karşı önyargıları var ve bizi damgalıyorlar şizofren bu saldırır bizi döver diye korkuyorlar bizden. Bizim derneğin yanından geçerken bile korkuyor insanlar. İşveren de bu şekilde görüyor uğraşmak bizi çalıştırmak istemiyor. Saldırırız zarar veririz diye korkuyorlar."(25 nolu Şizofrenili Birey, 43 yaş, Erkek, Ortaöğretim)

Tema 3: Çalışanların Deneyimleri

Şizofrenili bireylerle yapılan görüşmelerde bazıları, işverenlerle iş görüşmesi ve çalışma deneyimine sahip olduklarını ifade ettiler. Çalışma deneyimi olanlar, çalışma arkadaşlarıyla yaşadıkları iletişim problemlerinden dolayı işten ayrılmak zorunda kaldıklarını ifade ettiler. Kişilerarası ilişkiler düzeyinde yaşanan problemler, alay etmeleri, destekleyici davranılmaması, önyargılı yaklaşımlar gibi

problemler öne çıkmaktadır.

"Dışlanma duygusu"

"Çalışıyordum çalıştığım yer özelleşiyordu bende kadroluydum, devlet memuruydum. Adam eksilsin diye, özelleşmeden zaten olduğu zaman adam eksilme oluyor o yüzden öyle yaptılar yani. Hastalığımı da bahane ettiler emekli ettiler istemedim. Hasta olduğumu biliyorlardı söylemişim o zaman, dışlıyordu arkadaşlar. Dışlanıyordum işte hastanede yattığım için ilaç kullandığım tedavi gördüğüm için. Deli olarak söylüyorlardı yani, dışlanıyordum." (16 nolu Şizofrenili Birey, 54 yaş, Erkek, Üniversite)

Tema 4: Çalışmayı Bırakınca Yaşanılan Duygular

Görüşmelerde bireylerin ifadelerinden; boşlukta hissediyorsun, hüznüldüm, mutsuz oldum, kendime olan güvenim gitti, eve çekildim kilo aldım, kendimi değersiz ve mutsuz hissettim, kimse olmuyor etrafında, hastalık artıyor, çok kötü oldum, asosyal oldum evden çıkamadım gibi ifadeler belirlendi.

"Boşlukta hissediyorsun"

"Çalışmayı bırakınca düzenin gidiyor boşlukta oluyorsun. Ben evde hiç durmadığım için dolaşıyorum derneğe geliyorum. Evde durunca sıkıntı basıyor." (7 nolu Şizofrenili Birey, 40 yaş, Erkek, Ortaöğretim)

"Hastalık artıyor"

"Çalışmayınca meşguliyet olmayınca hastalık artıyor. Çünkü işleyen demir pas tutmaz diye atasözümüz vardır." (11 nolu Şizofrenili Birey, 43 yaş, Erkek, Üniversite Terk)

"Asosyal oldum, evden çıkmadım"

"Çalışmayı bıraktıktan sonra kendimi asosyal olarak gördüm ama belli bir saat sonra ben yine evden çıkmamaya başladım bu benim için tabii kötü bir durumdu." (22 nolu Şizofrenili Birey, 34 yaş, Erkek, İlköğretim)

Tema 5: Şizofrenili Bireylerin İşe Yerleştirmeyi Sağlamak için Önerileri

Şizofrenili bireyler, işverenlerin ve toplumun şizofreni hastalığı ile ilgili olarak yeterince bilgili ve bilinçli olmadıklarını, bu durumun da işe yerleşimlerde kendilerine yönelik ayrımcılığın artmasına neden olduğunu ifade ettiler. Bu damgalama ve ayrımcılığın ortadan kalkmasına yönelik hastalık hakkında bilgilendirici eğitimler ve toplantılar yapılması gerektiğini ifade ettiler. Önyargıların yıkılması için bireylerin ifadelerinde; saygı duyma, medyada olumlu haberler yayınlanması, değer verme, insan olarak görülme, bilgilendirme ve eğitimin önemi gibi ifadeler belirlendi.

"Şizofreni hastalarını birey olarak görme"

"Herkes sorumluluk almalı bizi birey gibi görmeli, yeteneklerimizi keşfederek destek olmalı toplumda yaşayanlar." (5 nolu Şizofrenili Birey, 31 yaş, Erkek, Ortaöğretim)

“Hastalıkla ilgili bilgilendirme toplantıları yapılması”

“Toplumda yaşayanlar, işyerleri, hastalık hakkında bilgilendirilmeli önyargılar o damgalamalar ortadan kaldırılmalı. Bizi de insan olarak görmeliler. Bizimle dalga geçmemeler deli, saldırgan diye yakıştırmalar yapmamaları konusunda eğitimler yapılmalı. Bizi gazete ve haberlerde şizofren hastası saldırdı, kesti diye sadece bu şekilde konuşulmamalı.” (7 nolu Şizofrenili Birey, 40 yaş, Erkek, Ortaöğretim)

“Önyarguların yıkılması”

“İşverenin bana zarar verecek diye korkusunu önlemek için bilgilendirmeler ve tanıtımlar yapılmalı. Kahvede bile öyle. Yani benimle dalga geçiyorlar bende eskiden alınıyordum da deli diyorlar bende onlara diyorum deli. Bunların önyarguların damgalamaların ortadan kalkması lazım. Basındaki şiddet haberleri yanlış tanıtıyor bizleri. İyi durumlardan da bahsedilerek eğitimler yapılmalı. İşyeri arkadaşların sana bakmıyor iyi gözle, buna bağlı olarak iş verimini düşürüyorsun bunlar anlatılmalı yaşadıklarımız anlatılmalı insanlara.” (17 nolu Şizofrenili Birey, 38 yaş, Erkek, Ortaöğretim)

Tartışma

Şizofrenili bireyler ile yapılan birebir görüşmelerde, hemen hepsi çalışmanın yararlı olacağı noktasında hemfikirlerdir. Görüşmelerde bir işte çalışabilmenin, kişinin yaşamını devam ettirmesini sağlamanın yanında, kişisel doyumun ve toplumun bir parçası olmasında önemli rol aldığı bulgusu, araştırmalarda da ortaya konmuştur. Şizofrenili bireylerin, bir iş sahibi olduklarında saygınlık, doyum ve kişisel değer kazanabileceği ve sosyalleşmek için de kendilerine bir imkan sağlayacağı, özgüven ve benlik saygılarının artacağı ifade edilmiştir⁹⁻¹². Yapılan görüşmelerde de elde edilen bulgular; daha önce gerçekleştirilmiş çalışmalarda istihdamın sağlanması durumunda, sosyal becerilerinin artması, yeni beceriler öğrenme, para kazanma ve arkadaşlık kurma imkanı, benlik saygısını artırma ve topluma girmeyi sağlayabilmek için bir işte çalışmanın önemini vurgulayan sonuçları ile benzerlik taşımaktadır¹³⁻¹⁵.

Çalışmalarda da toplumda şizofrenili bireyler sadece tıbbi sorunları olan insanlar olarak değerlendirilmekte, davranış ve yetenekleri yetersiz, eksik görülmekte ve damgalama, dışlama, önyargılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. İş ve sosyal hayata katılım gibi konularda acıma, dışlama, ayrımcılık ve önyargı içeren davranışlar yaşamaktadırlar. Bu önyargılar yüzünden toplumsal hayata tam katılım sağlayamamışlardır. Sosyal fırsatlarda kayıp, düşük benlik saygısı, ilişkilerde sorunlar ve ekonomik yetersizlikler yaşayarak iş bulma, işi devam ettirme süreçleri etkilenmektedir^{16,17}.

Şizofrenili bireyler işe girmelerinin önündeki en büyük engelin, insanların hasta olduklarını öğrendikten sonra kendilerini deli ve akıl hastası olarak görüp ayrımcılık yaptıklarını, saldırgan davranışlarda bulunacaklarını düşündükleri için korktuklarını belirttiler. Yaşatılan bu duygunun temelini bakıldığında ise toplumdaki bireylerin psikiyatri hastalarına yönelik önyargıları sonucu, hastalara karşı oluşan öfke ve korku gibi negatif duygulardır¹⁸. Elde edilen bulgular ilk kez saptanıyor olmamakla birlikte; kulağa bile hoş gelmeyen herkes tarafından söylem olarak benimsenen bu önyarguların, şizofrenili bireylerin

yaşamlarında ne kadar önemli olduğunu, sosyalleşmesini engellediğini vurgulaması açısından değerlidir. Damgalama ve ayrımcılık ile bireyler, toplumdan dışlanmakta ve istihdam imkanı verilmemekte, sosyal ve aile yaşamları olumsuz etkilenmektedir^{19,20}. Bu damgalayıcı tutumların, toplumun sınıflama yapması, medyanın ağır ruhsal hastalıkları yanlış tanıtıcı haberler yapması ve ruhsal hastalıklarla ilişkili gözlemlenen davranışlar sonucu olduğu bildirilmiştir^{18,21,22}. Bu çalışmada da şizofrenili bireylerin damgalama, düşük benlik saygısı ve motivasyon eksikliği yaşadıkları belirlenmiştir. Hunter ve Collins (2009)’da yapılan sistematik literatür çalışmasında; bir ruhsal hastalığa sahip olma durumuna işverenlerin olumsuz bakışının, damgalamanın, işyerinde destek eksikliğinin, ilaç yan etkilerinin, iş stresi gibi durumların bir işte çalışılmasını ve sürdürmesini etkilemekte olduğunu belirtmiştir²³.

Link ve diğ. (2001)’de yaptığı çalışmada, şizofrenili bireylerin yaşadığı bu ayrımcılık ve kötü davranışa maruz kalma sonucunda kendilerini damgalanmış olarak hissettiklerini ve bu durumundan utanma, yetersizlik duyguları, negatif otomatik düşüncelerde artma, sosyal ilişkilerden kaçınma, benlik saygısında azalmanın ortaya çıktığını belirterek çalışmamızın bulgularını desteklemektedir²⁴. Genç ve Çat’ın (2013)’de yaptığı çalışmada iş, hem meşguliyet hem gelir kaynağı hem de toplumda kabul görmeyi sağlayan ortamlardır. İnsanın iş veya okul arkadaşı kendisinin deşarj olduğu, üzüntü ve sevinçlerini paylaştığı kişilerdir. Bu tür ortamlarda bulunmak, insanlar tarafından kabullenilmek herkesin ihtiyaç duyduğu bir gereksinimdir ve bireyin hayata tutunmasına, psiko-sosyal ihtiyaçlarını gidermesine katkı sağlamaktadır²⁵.

Şizofrenili bireyler, işverenlerin ve toplumun şizofreni hastalığı ile ilgili olarak yeterince bilgi sahibi olmamaları nedeniyle hastalık hakkında bilgilendirici eğitimler, toplantılar yapılmasını ve toplumun içinde olma şansının kendilerine verilmesinin önemini vurguladılar. Little (2011), şizofreni ve ruh sağlığı sorunları olan bireyle karşı damgalanma ve olumsuz tutumlarını engellemek için işverenlere yönelik hazırlanan uygulamalı eğitim ve kılavuzların iyi sonuçlar vereceğini belirtmiştir²⁶. Eğitim programlarının, aynı zamanda olumsuz kalıplaşmış tutumları azaltmada etkili olduğu vurgulanmıştır²⁷. Coodin ve diğ. (2001) çalışmasında psikiyatrik tedavinin etkili olmadığı yönündeki yanlış bilgiyi düzeltmek için eğitim vermenin yanında bu bireylerle etkileşimin sağlanmasının önemli olduğunu bildirmiştir²⁸.

Sonuç

Araştırma sonuçlarımıza göre şizofrenili bireyler yapılan görüşmelerde bir işte çalışmanın yararlı olacağı ve kendilerini iyi hissetme, toplum içine girme, özgüven kazanma, birey olarak yaşama fırsatı verilmesi, düzenli bir hayat kurma, maddi kazanç sağlama ve özgür olma fırsatlarının da kazanılmış olacağı, işe giremedeki en büyük engelin toplum tarafından önyargılı davranılması, sadece şiddete meyilli bireyler olarak görülüp deli diyerek dışlanmaları ve çalışma fırsatı verilmemesinin ve iş deneyimi olanların yaşadıkları olumsuz davranışlardan dolayı özgüvenlerinin kaybolduğu ve çok sıkıntı çektikleri, içe kapandıkları, kilo aldıkları, çalışmayı bırakmak zorunda kaldıkları, kendilerini boşlukta hissettikleri ve hastalıklarının arttığı saptandı.

Bu sonuçlar ışığında şizofrenili bireylerin işe yerleştirmelerini sağlayabilmek için desteklenmiş iş imkanları sağlanmasının önemi, önyarguları kaldırabilmek için hastalıkla ilgili

bilgilendirme toplantıları yapılması ve medyada çıkan olumsuz haberlerin takip edilerek düzeltilmesi, sağlık ekibi üyelerinin gözetimi ve denetimi altında iş imkanları sağlanması, devletin kurumlarında iş sağlanarak özel sektöre örnek olunması ve şizofrenili bireylerin çalışmasının desteklenmesi ve farkındalık yaratılması için toplumdaki ilgili gruplarla çalışmaların artırılması önerilmektedir.

Kaynaklar

1. Aziz KA, Mohammed H Elamin MH, El-Saadouni NM, El-Gabry DA, Mahmoud Barakat M, Alhayyas F, Moselhy HF. Schizophrenia: Impact of psychopathology, faith healers and psycho-education on adherence to medications. *Int J of Soc Psych* 2016; 62: 719–725.
2. Can Öz Y, Ünsal Barlas G, Şizofrenili Bireylerde İstihdamın Önemi. *JAREN Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi* 2017; 3 (EŞ): 46-50.
3. Ünsal Barlas G, Işıl Ö. Kronik Şizofren Hastalarda Psikososyal Beceri Eğitiminin Etkinliğinin Değerlendirilmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanat Dergisi* 2010; Sempozyum Özel Sayısı: 312-7
4. Yıldız M. Şizofrenili hastaların ayakta tedavisinde ruhsal ve toplumsal girişimler neden gereklidir ve nasıl uygulanabilir, Neden Nasıl Şizofreni. (Editör Candansayar S). *Ankara PEDAY* 2005; 237 – 268.
5. Zaprutko T, Kus K, Bilobryvka R, Rakhman L, Göder R, Michalak M, Poglodzinski A, Nowakowskka E. Schizophrenia and Employment: Evaluation From Professionals Point of View . *Psychiatr Q* 2015; 86 (4) :569-79.
6. Liberman RP. Yetiyetiminden İyileşmeye: Psikiyatrik İyileştirim Elkitabı. American Psychiatric Publishing Inc. Washington DC. 2008. Çev. Mustafa Yıldız, Türkiye Sosyal Psikiyatri Derneği, Ankara, 2011.
7. Erkoç Y, Çom S, Torunoğlu MA, Alataş G, Kahiloğulları AK . Sağlık Bakanlığı Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı. Ankara 2011, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 847
8. Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri 5. Baskı, Seçkin Yayın. Ankara 2006; 72-76.
9. Arslan H, Altıntaş G. Engellilerin Çalışma Yaşamına Katılımını Arttırarak Toplumla Kaynaşmalarını Sağlamayı Hedefleyen Bir Model Önerisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2014; 5(2): 165-186
10. Boo S, Loong J. Work Experiences Of People With Mental Illness In Malaysia: A Preliminary Qualitative Study, The Qualitative Report 2011; 16(1): 162-179
11. Yıldız M, Kutlu H, Turalı Ü. Şizofrenide Bilişsel İşlevler Nüfus ve Klinik Özelliklerden Etkilenir mi? *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2011; 21(2).
12. Marwaha S, Jonsson S. Views And Experiences Of Employment Among People With Psychosis: A Qualitative Descriptive Study. *Int J of Soc Psych* 2005; 51(4): 302–316.
13. Bell MD, Fiszdon JM, Greig TC, Bryson G. Can older people with schizophrenia benefit from work rehabilitation? *The Journal of Nervous and Mental Disease* 2005; 193(5): 293-301.
14. Krupa T. Employment, recovery, and schizophrenia: integrating health and disorder at work. *Psychiatr Rehabil J* 2004; (28): 8–15.
15. Dunn ECWN, Rogers ES. The meaning and importance of employment to people in recovery from serious mental illness: results of a qualitative study. *Psychiatr Rehabil J* 2008; 32:59–62.
16. Corrigan P, Watson A. Understanding the impact of stigma on people with mental illness. *World Psychiatry* 2002; 1(1): 16-20.
17. Ando S, Yamaguchi S, Aoki Y, Thornicroft G. Review Of Mental-Health-Related Stigma In Japan. *Psychiatry and Clinical Neurosciences* 2013; 67: 471–482
18. Çiçekoğlu P, Konaşamadıklarımız; Psikiyatri Hastalarına Yönelik Şiddet. *Türkiye Klinikleri J Psikiyatri Nurs-Special Topics* 2017; 3(2):115-22
19. Corker EA, Beldie A, Brain C ve diğ. Experience of stigma and discrimination reported by people experiencing the first episode of schizophrenia and those with a first episode of depression: The FEDORA Project. *Int J of Soc Psych* 2015; 61(5): 438–445
20. Overton SL, Medina SL. The stigma of mental illness. *Journal of Counseling Development* 2008; 86.
21. Penn DL, Kohlmaier J, Corrigan PW. Interpersonal factors contributing to the stigma of schizophrenia: social skills, perceived attractiveness, and symptoms. *Schizophrenia Research* 2000; 45: 37–45.
22. Sato M. Renaming schizophrenia: a Japanese perspective. *World Psychiatry* 2006; 5(1): 53–55
23. Hunter S, Colliens K. Barriers to Employment for Individuals with Mental Illness and the Implications for Occupational Therapy Practice: A Systematic Literature Review. A Graduate Research Project Submitted In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts in Occupational Therapy. Occupational Therapy Department 2009 (Advisor: Carolyn Dorfman).
24. Link BG, Struening EL, Neese-Todd S, Asmussen S, Phelan JC. The Consequences of Stigma for the Self-Esteem of People With Mental Illnesses. *Psychiatric Services* 2001; 52:1621–1626.
25. Genç Y, Çat G. Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi* 2013; 8(1): 363-393.
26. Little K, Henderson C, Brohan E ve diğ. Employers attitudes to people with mental health problems in the workplace in Britain: Changes between 2006 and 2009. *Epidemiology and Psychiatric Sciences* 2011; 20(01): 73-81.
27. Corrigan P, Watson A. Understanding the impact of stigma on people with mental illness. *World Psychiatry* 2002; 1(1): 16-20.
28. Coodin S, Chisholm F. Teaching in a new key: effects of a cotaught seminar on medical students attitudes toward schizophrenia. *Psychiatr Rehabil J* 2001; 24: 299-302.